

Завадяк Р.І., Копусяк Я.Ф.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ВИДИ БІЗНЕС-ІНКУБАТОРІВ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена висвітленню поняття та сутності функціонування бізнес-інкубаторів. Проаналізовано види бізнес-інкубаторів в Україні, та здійснено аналіз їх відмінностей. У статті розглянуто функції бізнес-інкубаторів. Також здійснено аналіз стану розвитку бізнес-інкубаторів в Україні. Висвітлено функціональні завдання бізнес-інкубаторів у сфері надання послуг суб'єктам малого підприємництва. Проаналізовано та наочно зображено схему процесу проектування територіального бізнес-інкубатора.

Ключові слова: бізнес-інкубатор, технологічний парк, технополіс, промислові зони, венчурні інкубатори, зони експортної орієнтації.

ВСТУП

Постановка проблеми. При вирішенні конкретних завдань організації інновацій повинні використовуватися різні організаційні форми інноваційних процесів. Одним із найуспішніших шляхів розвитку і підтримки підприємництва є інкубація бізнесу, або надання підтримки суб'єкту підприємницької діяльності, що починає власний бізнес, з метою спрощення, полегшення та прискорення входження його в ринок і досягнення бажаного підприємницького ефекту. Бізнес-інкубатори можуть стати вирішальним чинником підвищення економічного потенціалу малого та середнього підприємництва в регіонах та в країні в цілому. В умовах дестабілізації світової економіки важливого значення набуває процес збереження темпів економічного розвитку народного господарства країни. Це можливо за умов високого рівня участі внутрішнього споживання в структурі ВВП. На сьогодні в Україні існує критична необхідність зміни балансу участі великих та малих підприємств у ВВП на користь останніх. Це дозволить створити більш розгалужену сферу народного господарства, а велика кількість малих підприємств дозволить мінімізувати ризики, пов'язані із монополізацією вітчизняного ринку та можливими перебоями експортно-імпорتنних операцій. Враховуючи низький рівень підприємницької культури потенційних суб'єктів підприємницької діяльності в Україні та малу обізнаність у сфері ведення бізнесу, можна визначити, що створення достатнього рівня територіальних бізнес-інкубаторів дало б змогу збільшити кількість підприємств у країні, тим самим скоротивши рівень безробіття. Із©

економічної точки зору можна відзначити, що відбудеться зростання валового регіонального продукту, податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів, надходжень єдиного соціального внеску до Пенсійного фонду України тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема створення, функціонування бізнес-інкубаторів є на сьогоднішній день є доволі актуальним і знайшло своє відображення у працях сучасних науковців. Слід відмітити, що цією проблематикою у країнах Західної Європи та США науковці займаються вже протягом 50–60 років, натомість в Україні це питання знаходиться у початковій стадії розвитку. Серед закордонних науковців, що займаються проблематикою цього питання, можна виокремити М. Лонга, Дж. Лоуела, Д. Уїгінса, Ч. Еріксона, Т. Стротбека, К. Лапана та ін. До вітчизняних вчених, хто досліджує перспективи впровадження бізнес-інкубаторів у економіку, слід відзначити Б. В. Гречаника, У. Б. Бережницьку, Р. М. Бойсука, Л. М. Васильєву, А. Б. Немченка, Т. Б. Немченка, В. Ю. Філіппова та ін.

Постановка завдання. Основним завданням даної роботи є розкриття теоретичних основ функціонування бізнес-інкубатора, характеристика їх видів, а також аналіз функціонування бізнес-інкубаторів в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Бізнес-інкубатори на світовому просторі мають вже досить солідну історію. Більшість розвинених країн світу почали впроваджувати ці структурні елементи ще із середини минулого сторіччя. Уже багато часу у світі бізнес-інкубатор виступає могутнім інструментом підтримки малого та середнього бізнесу, що є основною опорою економічного розвитку країни, в якій зосереджені її головні потенційні ділові ресурси. На жаль, аналіз стану малого та середнього підприємництва в Україні свідчить про те, що суттєвих зрушень у розвитку цього сектору економіки не відбувається. Причинами повільного зростання економіки є не тільки

© Завадяк Роман Іванович, к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства, факультету економіки, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, тел. (050) 275-51-66, e-mail: roma_zav@mail.ru

Копусяк Яна Федорівна, студентка 4-го курсу спец. «економіка підприємства» факультету економіки, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», тел. (063) 848-26-29, e-mail: jane.kopusyak@inbox.ru

пасивність органів державної влади у процесі покращення умов бізнес-процесів у регіонах, але й відносна пасивність самих підприємців, яким необхідно активізувати свою участь у створенні умов для виживання суспільства та розвитку економіки

країни. Кінцевою метою формування інноваційної інфраструктури є створення системи суб'єктів господарювання, здатної забезпечити ефективне управління інноваційними проектами. Розглянемо трактування бізнес-інкубатора у науковій літературі:

Таблиця 1. Трактування терміна «бізнес-інкубатор»*

ВИЗНАЧЕННЯ	
1.	Структури, що надають допомогу новим компаніям на етапі їх організації та становлення.
2.	Організаційна структура, метою якої є формування сприятливих умов для стартового розвитку малих підприємств через надання їм певного комплексу послуг і ресурсів.
3.	Організаційна інноваційна структура, метою якої є формування сприятливих умов для стартового розвитку малих підприємств через надання їм певного комплексу послуг і ресурсів.
4.	Інституція, що формує інноваційну структуру держави.
5.	Організація, яка надає на певних умовах і на певний час спеціально обладнані приміщення та інше майно суб'єктам малого та середнього підприємництва, що розпочинають свою діяльність, з метою сприяння у набутті ними фінансової самостійності.
6.	Складний багатофункціональний комплекс, який забезпечує, поряд з іншим, сприятливі умови для ефективної діяльності новоутворених малих інноваційних фірм, які реалізують цікаві наукові ідеї.

*Розроблено авторами за джерелами [2, с.80; 4, с.249; 5, с.93]

Основна мета бізнес-інкубаторів в інтерактивному процесі - надихати людей на організацію власної справи, створювати умови, що сприяють розвитку нових компаній і підприємництва, підтримувати їх у розробленні новаторських продуктів, надавати їм приміщення, засоби інфраструктури і т. ін. Головний акцент у діяльності бізнес-інкубаторів робиться на стимулюванні розвитку місцевої і регіональної економіки та створенні робочих місць. Бізнес-інкубатори необхідні для зміцнення й розвитку початкуючих підприємств. Особливо у державах з низькою динамікою розвитку підприємництва роль бізнес-інкубаторів виявляється дуже важливою для забезпечення місцевого соціально-економічного розвитку [1].

Мета бізнес-інкубатору - забезпечення сприятливих організаційно-економічних умов для розвитку малого і середнього бізнесу, підвищення конкурентноздатності підприємств і компаній на ринку шляхом надання всебічної допомоги підприємцям на всіх стадіях організації і функціонування підприємств, сприяння формуванню і розвитку інфраструктури підтримки малого і середнього бізнесу, створення нових робочих місць. Бізнес-інкубатори займають важливе місце в інноваційній інфраструктурі, які розглядаються, перш за все, як частина інфраструктури підтримки малого підприємництва, але одночасно вони є інструментом економічної, соціальної, структурної і інноваційної політики.

Головна перевага бізнес-інкубатора для починаючих підприємців, що найчастіше випробують фінансових труднощів, укладається в тім, що інкубатори надають їм «дах над головою» на пільгових умовах, за цінами нижчими від ринкових (принаймні, спочатку). Для повноцінної діяльності

бізнес-інкубатор повинен мати необхідні приміщення (виходячи з закордонного досвіду - 1000-2000 кв. м.), матеріально-технічну базу (офісна техніка, Інтернет, навчальні класи, конференц-зал, бібліотека), кваліфікований штат, а також консультантів і викладачів, що працюють, як правило, на контрактній основі. До функціональних завдань бізнес-інкубатора у сфері надання послуг суб'єктам малого підприємництва слід віднести:

- ❖ консалтингові послуги;
- ❖ надання офісних приміщень в довгострокове користування (безоплатна чи мінімальна оренда);
- ❖ допомога у проектуванні бізнес-планів;
- ❖ допомога в пошуку стартового капіталу та інших джерел фінансування;
- ❖ підтримка проекту на початкових стадіях;
- ❖ аналіз ринкового середовища та конкурентів;
- ❖ допомога в складанні маркетингового плану та реклами;
- ❖ здійснення юридичних та бухгалтерських послуг;
- ❖ послуги у сфері оцінки бізнесу, ризику ведення бізнесу та ін.

Зважаючи на існуючу потребу у функціонуванні подібних елементів економічної системи території, слід визначити, що побудові, формуванню та запуску в експлуатацію бізнес-інкубатора повинен передувати всебічний аналіз територіальних, економічних, фінансових, соціальних, адміністративних, соціологічних, правових та статистичних факторів, що впливають на процес ведення бізнесу у сфері малого та середнього підприємництва. На рис. 1 наочно зображена загальна схема процесу проектування територіального бізнес-інкубатора.

Рис. 1. Процес проектування бізнес-інкубатора [3,с.96]

В основі «інкубаторного» підходу лежать цілі і завдання формування певного позитивного підприємницького середовища і надання конкретної підтримки для нових бізнес-одиниць у будь-якій галузі господарювання. Існують такі основні підходи до «інкубування підприємництва»: 1. *Класичні бізнес-інкубатори* – являють собою структури, що допомагають новим компаніям на етапі їх становлення. Вони надають дрібним фірмам-початківцям приміщення, інфраструктуру і визначений набір послуг, які можуть розширити їх можливості у розгортанні та організації роботи на початковому етапі розвитку. 2. *Промислові зони*, що забезпечують динамічний підхід до проблем регіонального соціально-економічного розвитку з урахуванням інтересів місцевих муніципалітетів і органів регіонального розвитку. 3. *Зони експортної орієнтації*, які можуть бути надзвичайно корисними для розвитку зовнішньоторговельного потенціалу. Цей вид бізнес-інкубатора сприяє наданню ділових послуг: забезпечуючи доступ до інфраструктури і податкових пільг, він сприяє залученню прямих іноземних інвестицій. 4. *Наукові (технологічні) парки* – це науково-виробничі територіальні комплекси, головне завдання яких полягає у формуванні максимально сприятливого середовища для розвитку малих і середніх наукоємних інноваційних фірм. У структурі технопарків представлені такі центри: інноваційно-технологічний, навчальний, консультативний, інформаційний, маркетинговий, юридичний, фінансовий, економічний, промислова зона. Створення технопарків має на меті комерціалізацію науково-технічної діяльності, більш швидко просування наукових досягнень у матеріальну сферу. Технопарк – це єдина форма інноваційної діяльності, що дійсно працює в Україні. 5. *Віртуальні бізнес-інкубатори*, що пропонують послуги в кіберпросторі. Віртуальний бізнес-інкубатор - це унікальний ІТ-продукт, створений для допомоги підприємцям. Бізнес-інкубатор став надійним інструментом розвитку фінансової та майнової підтримки малого та середнього підприємництва. 6. *Територіально-виробничі комплекси і коопераційні мережі* являють собою

об'єднання підприємств, що діють в географічній близькості один від одного в одному галузевому секторі. 7. *Бізнес-інкубатори, орієнтовані на розвиток наукоємних малих підприємств*. Зокрема, це так званий інкубатор технологій - наукоємне підприємство, пов'язане з університетом, науково-технологічним парком або інноваційним центром. Його завдання – обслуговування малих інноваційних підприємств, вирощування нових фірм, надання їм допомоги у виживанні та успішній діяльності на ранній стадії розвитку. 8. *Венчурні інкубатори*, які використовують зонтичний бренд бізнес-інкубатора та налагоджують взаємодію з венчурними інвесторами - органами державної влади, великими компаніями з інших країн. Нині в Україні зареєстровано близько 70 бізнес-інкубаторів, та насправді ефективно діючими можна назвати не більше десятка. Попри доволі цікаву ідеологію такого бізнес-напряму, на вітчизняному ринку він поки що не прижився. Досвід зарубіжних країн свідчить, що інкубатори бувають трьох видів:

– *неприбуткові* - це ті, що працюють із залученням коштів місцевих органів влади. Останні зацікавлені у створенні робочих місць та економічному розвитку регіону. Інкубатори такого виду отримують з орендарів плату, яка значно нижча ніж у середньому в країні. Цього достатньо, щоб утримувати основний персонал, який працює в інкубаторі;

– *прибуткові* -ті, що не надають пільг, здійснюючи комерційні послуги. Це переважно приватні бізнес-інкубатори, чисельність яких зростає. Вони пропонують орендарям широке коло різноманітних послуг, за користування якими отримують платню;

– *інкубатори*, які функціонують при науково-дослідних інститутах, вищих навчальних закладах. Вони виступають як сполучна ланка в розробці нововведень між науковими установами і приватним бізнесом, надають ефективну підтримку підприємствам, які мають намір опанувати високотехнологічну продукцію: необхідні консультації науковців, дослідну та лабораторну базу, обчислювальну техніку, можливість користування

бібліотекою.

В Україні створення перших бізнес-інкубаторів стимулювалося міжнародною фінансовою допомогою. Так наприкінці 90-х років Агентство міжнародного розвитку США (USAID) фінансувало виконання Програми розвитку бізнес-інкубаторів в Україні (BID). У рамках цієї програми були створені такі бізнес-інкубатори, як технологічний бізнес-інкубатор «Харківські технології», бізнес-інкубатор Херсонської торгово-промислової палати, бізнес-інкубатор Об'єднаного профкому Чорнобильської АЕС у м. Славутичі й ін. [6, с.32-35].

На теперішній час в Україні, за даними Держпідприємництва, зареєстровано понад 70 бізнес-інкубаторів. За даними ж нещодавно проведеного Українською асоціацією бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів (УАБІЦ) моніторингу діяльності бізнес-інкубаторів, їхня чисельність виявилася значно меншою і складає лише близько 10-ти бізнес-інкубаторів, які реально працюють. Серед них, насамперед, можна назвати Білоцерківський, Славутицький, Хмельницький, Сімферопольський, Львівський, Полтавський, Івано-Франківський бізнес-інкубатори. Така суттєва розбіжність у даних спричинена, насамперед, досі законодавчо не визначеним поняттям бізнес-інкубатора. У Господарському кодексі України взагалі не згадується такої організації, як бізнес-інкубатор. Українська Асоціація бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів розпочала проект «Формування інформаційно-комунікаційного середовища ефективного розвитку бізнес-інкубування в Україні (UBICA - ICT)» та «Створення інформаційно-комунікаційної підприємницької мережі для розвитку бізнес-інкубування в Харківському регіоні (Харків-ICT)». Реалізація цих проектів відбувається в рамках програми InfoDev Світового банку реконструкції і розвитку (СБРР). Проекти ставлять за мету сприяти розвитку бізнес-інновацій в секторі малих і середніх підприємств, покращити можливості діяльності бізнес-інкубаторів шляхом ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі становлення підприємництва [3, с.4].

У Києві та Київській області діють 12 бізнес-інкубаторів, в Одеській області - 9; 18 з 27 регіонів

країни мають по 1 - 2 бізнес-інкубатора. З 255 існуючих інноваційних фондів 175 працюють у Києві. Подальший розвиток бізнес-інкубування в Україні неможливий без розробки і прийняття Типового положення про бізнес-інкубатор. Проте, безумовно, навіть розробка і прийняття такого регуляторного акта не розв'яже головного питання - створення всебічних сприятливих умов для розвитку мережі бізнес-інкубаторів в Україні. З метою формування державної стратегії у цій сфері УАБІЦ розроблено проект Концепції розвитку мережі бізнес-інкубаторів в Україні, який було надано на розгляд Держпідприємництва й Міністерства фінансів України і який отримав позитивне рішення.

ВИСНОВКИ

Таким чином, сьогодні є досить актуальною проблема ефективного використання бізнес-інкубаторів для активізації процесів розвитку підприємництва в Україні, тим більше, що цей вид діяльності має позитивні риси для розвитку підприємництва. Водночас, на нашу думку, позитивні результати у цьому напрямі настануть лише в комплексі із дієвими кроками держави щодо реалізації економічної стратегії розвитку на інноваційній основі. Подальший розвиток у цій сфері має хороші перспективи, адже бізнес-інкубатори визнано одним з найбільш результативних елементів підтримки підприємництва в світі, які сприяють прискоренню розвитку малих підприємств в 7-22 рази, знижуючи ризик у бізнесі до 20%. [3, с.96]

Слід зазначити, що подальший розвиток бізнес-інкубаторів є ефективним засобом для створення дієздатних нових підприємств. У подальшому вони можуть набувати інших форм підприємництва як технопарки, технополіси, ділові мережі, кластери, франчайзингові схеми, стратегічні альянси, вільні економічні зони, території пріоритетного розвитку, євро регіони тощо. Тому майбутні наукові дослідження доцільно зосередити саме на створення інноваційних форм ведення бізнесу, як одного з головних чинників підвищення економічного потенціалу малого та середнього підприємництва в регіонах та в країні в цілому.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бізнес-інкубування та інноваційні центри: сучасні технології підтримки підприємництва і розвитку інноваційної економіки [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.academia.org.ua/?p=326>
2. Васильєва Л. М. Бізнес-інкубатори як частина інфраструктури підтримки малого підприємництва / Л. М. Васильєва // Держава та регіони : науково-виробничий журнал. – 2010. — №1. – с.80-87
3. Ломоносова Т.В., Горбунов В.Л., Бизнес-инкубаторы и рыночная экономика: Учеб.-метод. пособие. – М.: Институт предпринимательства и инвестиций, 2001 год, – 128 с. – с.3-5, 95-98.
4. Микитюк О.П. Бізнес-інкубатори в системі фінансової підтримки малого підприємництва // Світ фінансів: науковий журнал - 2009. - №2 (3). - С. 249.
5. Немченко А. Б. Бізнес-інкубатори у сфері сучасної державної підтримки розвитку регіональної інноваційної інфраструктури / А.Б. Немченко, Т.Б.Немченко //Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. — 2010. — № 17. – с.93-112.
6. Філіппов В. Порівняльний аналіз розвитку бізнес-інкубаторів в Україні та світі / В. Філіппов // Економічний аналіз: збірник наукових праць. — 2011. — № 8. –с.23-40.

Одержано 15.05.2014 р.